

הנגשת מקוואות לטבילת נכים (2)

במאמר הקודם עסקנו בבעיה ההלכתית בטבילת נכים במקווה טהרה. כאמור, מעבר לקושי הטכני בירידה למקווה, הירידה בכיסא גלגלים למקווה עלולה להיות פסולה, כדין "טבילה על גבי כלים", שחז"ל אסרוה, כמבואר בשו"ע (יורה דעה סימן קצח, לא).

במאמר שם פירטנו את הדרך שבה ניתן להטביל את האישה המוגבלת בעזרת סיוע של חברתה. אך כמובן שאין זה פיתרון מספק, ובדור האחרון עסקו רבנים ומהנדסים במציאת פתרון כללי לנושא.

נזכיר בקצרה את יסודות הלכה זו. טבילה בתוך כלי, אפילו מולא במים כשרים, פסולה מן התורה. חכמים גזרו איסור על טבילה על גבי כלי אפילו אם הוא נמצא בתוך מקוה כשר. בגמרא בנדה (סו, ב) מבואר שיסוד האיסור הוא משום גזירת מרחצאות, ובפשטות הכוונה לגזירה אטו האיסור לטבול בכלים מן התורה כיון שמדובר בכלים המקבלים טומאה, או משום "ביעותותא" – כלומר פחד להחליק וליפול שמחמתו אנו חוששים שלא תטבול האישה יפה.

הראשונים נחלקו להלכה איזה מן הטעמים נפסק למסקנת הסוגיא. לדעת הראב"ד שני הטעמים קיימים, ולכן גם כשאין חשש של פחד – ואפילו בטבילת כלים – הטבילה פסולה משום גזירת מרחצאות. אמנם היכן שאין גזירת מרחצאות, כגון שאין בכלי שיעור קבלת טומאה, ושייך רק הטעם של חשש הפחד – בזה לא אסרו חכמים בדיעבד אם ברור לה שטבילה היטב (ועיין ט"ז ס"ק ל"א). שיטת הרא"ש להחמיר יותר מהראב"ד, שהראב"ד מכשיר בדיעבד טבילה על גבי כלי חרס כיון שאינו מקבל טומאת מדרס, ואילו הרא"ש פוסל טבילה זו אפילו בדיעבד, ובכל כלי שיהיה גזרו חכמים. אך הטור הבין בדעת אביו הרא"ש, שלעולם עלתה לה טבילה בדיעבד, ועיין בית יוסף, וכן כתב הגר"א בדעת הרא"ש (ס"ק ל"א).

עיינ עוד במאמר הקודם שהבאנו כמה דרכים בשיטת הרמב"ם.

עוד הבאנו שם כמה טעמים שנכתבו בפוסקים להצדיק את המנהג בימיהם לקבוע שליבות עץ במקווה. האחד, מאחר שמתחילת יצירתם נתקנו עבור המקוה הם חשובים כחלק מבנינו ואינם מקבלים טומאה. השני, שיש לחלק בין שליבות שנעשו למדרס עליהם, שאז ראויות לטמא מדרס ודי בכך בכדי לפסול את הטבילה, אבל שליבות שמיועדות לעמוד עליהם בלבד, אינם מטמאים. השלישי, מה שכתב הטי"ז (ס"ק ל"א) שהעיקר שלא כפסק השו"ע שפסק כהראב"ד אלא כדעת הרא"ש והר"ש שטעם האיסור אינו מצד גזירת מרחצאות אלא מטעמים אחרים שאינם שייכים בנסרים.

והנה בר"ש שם מבואר, שכלי שאינו קבוע במקוה אלא תלוש, אפילו אם הוא כלי המקבל טומאה, אין בו איסור. והחזון איש (מקוואות תנינא קכ"ט ז) כתב שבהכרח גם הראב"ד מסכים לחילוק זה, שאם לא כן איך מטבילין כלי בתוך כלי. ועוד מצינו ברא"ש (מקוואות פ"ה), שלא נאסר אלא כאשר חלק מהכלי אינו מוקף במים, אבל כלי המוקף כולו במים אינו פסול.

מכל זה עולה, שאם נצליח למצוא פיתרון של כלי שאינו מקבל טומאה, יהיה כשר לדעת הראב"ד, ואם אינו קבוע במקוה, יהיה כשר לדעת הר"ש, ואם המים יקיפו את הכלי מכל צד, יהיה כשר לדעת הרא"ש. משום כך שקדו הרבנים והמהנדסים למצוא פיתרון שיכלול את כל שלשת הפרטים הללו בכדי שהטבילה תהיה כשרה לכל דעות הראשונים.

על כך הוסיף הגרש"א שטרן (עמק הלכה אסיא א') המצאה מחוכמת, שיתכן שאם בין הטובל לבין הכלי המקבל טומאה מפסיק דבר שאינו מקבל טומאה, הטבילה כשרה. כגון כלי המונח על גבי המקווה, ועל גביו מונחת אבן שאינה מקבלת טומאה, הטבילה תהיה כשרה. בכך הוא מיישב את קושיית הגאון רבי עקיבא איגר (סימן ר"א סעיף ז') על פסק השולחן ערוך שאם לקחו חבית גדולה ונקבו אותה כדי שלא יהיה מים שאובין, ואח"כ קבעוה במקווה, הטבילה כשרה, ותמה הגרע"א, הרי עדיין הוא כלי המקבל טומאה, ונשאר בצ"ע. ואם הנחה זו נכונה, יתכן שמדובר בטבילה לא על גבי החבית עצמה, אלא בהפסק דבר אחר, ועיקר כוונת השו"ע היא שמועיל הנקב שלא יהיה מים שאובין. והביא כיסוד דבריו מהלבוש (סי' קצ"ח ל"א), ושכן פסק בשו"ת אמרי אש (יו"ד סימן ע"ח).

עוד בסיס גדול לקולא ישנו בחידושו של רבי עקיבא איגר בתשובתו בענין הפולמוס הגדול בטבילה בנהר, שהיו נוהגים לנקוב חבית ולהציפה על גבי הנהר, והנשים נכנסות לתוכה וטובלות, וכתב רבי עקיבא איגר שאף על פי שחבית זו מטמאה מדרס שהרי היא קבועה לצורך זה, ולדעת הראב"ד שהלכה כמותו הטבילה על גבי כלי זה פסולה כדין גזירת מרחצאות, מכל מקום יש לומר:

"אך יש לי צידוד להקל דיש לומר דוקא בקבוע על גבי קרקע דומה למרחצאות, אבל בנידון דידן דאינו קבוע על דבי קרקע אלא דתלוי על פי המים יש לומר דאין זה דומה למרחצאות, עיין בית יוסף... שהביא דברי הרשב"א וסיים – היה קבוע בקרקע בין כך ובין כך אין טובלין בו גזירה שמא יבואו לטבול במרחצאות. וכיון דהרבה פוסקים לא סבירא להו להחיא כהראב"ד, ויש לומר דבכי האי גוונא גם להראב"ד שריא, יש לסמוך בזה להקל".

אם כן: מתקן שלא יקבל טומאה, ויתכן שאפילו אם יהיה מונח על גבי כלי שמקבל טומאה, או לא יהיה קבוע במקווה, וכל שכן אם יצוף במקווה, והמים מקיפין אותו מכל צד – יענה על הדרישה ההלכתית.

לפני הפוסקים עמדה האפשרות להתקין "מעלון". כלומר זרוע שתשתלשל מן התקרה, ובסופה יותקן כיסא, שהטובלת תוכל לשבת עליו. לאחר מכן הזרוע תוריד את הטובלת אל בור הטבילה.

ראשית, כיסא כזה צריך להיות מחורר בכדי לבטל ממנו תורת כלי, שלא יקבל טומאה. אמנם, אין די בכך, מאחר שכזכור לדעת הראב"ד די במה שהוא מקבל טומאת מדרס בכדי לפסול את הטבילה, וכיסא זה אכן נעשה לשם ישיבה עליו. לכן, ראשית מקפידים שהכיסא יהיה מחומר שאינו מקבל טומאה. כיום מדובר בכיסא פלסטיק, שלדעת חלק מהפוסקים אינו מקבל טומאה כיון שמקורו בנפט המופק מן הים, ומטעמים נוספים.

מאחר שהישיבה וכן מקום מדרג הרגלים הם מחומר שאינו מקבל טומאה, אין בעיה עם זה שהמנוף והחיבורים עשויים מחומרי מתכת המקבלים טומאה, כאמור. וכן יש קולא בכך שהמנוף וחיבורי המתכת נועדו לשמש את הכיסא והם בטלים אליו.

כפי שראינו לעיל, והארכנו במאמר הקודם, עיקר ההיתר של הפוסקים בנסרים שנהגו בזמנם היה מצד שהם קבועים למקוה ולכן בטלים אליו. בנידוננו מדובר במנוף שזו מצד לצד ואינו קבוע לגמרי. הרב שטרן במאמרו שם מדמה נידון זה למחלוקת הפוסקים בחבית שחיבורה למעיין הוא באמצעות שלשלאות, ומביא את הדעות השונות האם דבר זה נחשב חיבור בדומה לנסרים או לא, וכותב שיתכן שגם האוסרים יודו בנידון מעלית (ויתכן שהוא הדין למנוף המבוסס על מסילה קבועה), מאחר שהוא קבוע יותר.

זאת באשר לגזירת מרחצאות. בענין חשש ביעתותא, הפחד, ראשית יש לציין שללא מתקן כזה הפחד גדול יותר, וכגון שטובלת על ידי חברתה, יש בזה חשש לא מבוטל שלא תטבול כראוי. עיין מאמרנו הקודם. אמנם מתקן זה שנבנה על פי כל הכללים הבטיחותיים ובליוי יועץ נגישות מומחה, וגם משתמשים בחגורה בטיחותית, הטובלת רגועה ויכולה לטבול בניחותא כדת וכדין.

